

УДК 314/316
DOI: 10.31733/2078-3566-2023-6-40-44

**Каріна
ПІСОЦЬКА**©
доктор філософії
в галузі права

**Єлизавета
БУРМИСТРОВА**©
курсант

(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Висвітлено проблематику впливу російсько-української війни на формування національної ідентичності українського суспільства.

Здійснено аналіз наявних наукових досліджень щодо розуміння поняття «національна ідентичність». Установлено, що поняття «національна ідентичність» є сучасним терміном, що прийшов на зміну більш звичним у традиційних підходах поняттям: «нація» та «національна самосвідомість».

Визначено, що особливістю розвитку національної ідентичності в Україні на сучасному етапі є ідентифікація суспільства з огляду на українські цінності, надбання народу, сімейні традиції тощо. З'ясовано, що сьогодні в суспільстві існує криза щодо формування національної ідентичності, що особливо стосується молоді. Також визначено, що криза зумовлена десятирічною війною, повномасштабним вторгненням, внаслідок чого велика частина української молоді емігрувала в різні частини світу, що і стало початком змін у формуванні національної ідентичності.

Запропоновано для подолання кризи в українському суспільстві запровадження довгострокових механізмів та інструментів, що відтворюють національний ідентифікаційний модус, а саме: піднесення престижу та значущості українських традицій, української мови, створення внутрішньодержавних умов для позитивного сприйняття громадянами своєї нації, країни, держави, створення історичного портрета як визначального чинника для формування національної ідентичності, підвищення соціального статусу нації та країни у світі та його усвідомлення і сприйняття громадянами держави, залучення молоді до патріотичних заходів тощо. Установлено, що найбільш формування національної ідентичності забезпечується дотриманням принципів правової, демократичної, соціальної держави, що створює гідні для людини умови праці й життя, захищає основні права людини та громадянина.

Ключові слова: національна ідентичність, молодь, війна, патріотизм, соціокультурні чинники, освітні інституції, самоусвідомлення.

Постановка проблеми. В умовах сучасного геополітичного контексту важливим є розуміння та аналіз впливу російсько-української війни на формування національної ідентичності українського суспільства. Особливо це актуально щодо молоді, яка є не лише активною учасницею суспільних процесів, але й має вплив на формування та розвиток національного соціуму. Національна ідентичність є не лише ключовим елементом самоусвідомлення особистості, але й важливим фактором для забезпечення національної єдності та стійкості суспільства в умовах загарбницької війни. Проте самоідентифікація себе як громадянина є багатоаспектною, а також вона

© К. Пісоцька, 2023
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9108-2640>
pesoczkaakarina77@ukr.net

© Є. Бурмистрова, 2023
nnipfnp@dduvs.in.ua

може змінюватися під впливом різноманітних чинників. На фоні воєнних дій іншої країни на території України молодь стикається з новими викликами та пересомисленням свого місця в суспільстві, що може впливати на формування її національного самоусвідомлення.

Актуальність проблематики полягає в аналізі та розгляді впливу війни на структуру та зміст національного самоусвідомлення, патріотичних поглядів та ціннісних орієнтацій молоді. Важливо не лише визначити основні тенденції в еволюції національної ідентичності української молоді, але й розглянути їхній потенційний вплив на соціокультурні процеси в країні. Важливо також розуміти, які фактори та контекстуальні умови сприяють або гальмують процеси формування національної ідентичності української молоді на сьогодні.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. У представленому дослідженні, зважаючи на міждисциплінарний підхід до розгляду проблеми, були враховані та використані наукові праці таких авторів, як: О. Калита, М. Козловець, П. Кононенко, Т. Кононенко, В. Кремень, І. Кресіна, О. Кривицька, В. Крисаченко, С. Марійко, Л. Нагорна, М. Обушний, В. Піскун, Ю. Руденко, М. Рябчук, В. Сергійчук, В. Скуратівський, Р. Сойчук, М. Степик, С. Трощинський, Н. Хазратова, О. Хоменко та ін. Методологія проведення дослідження базується на міждисциплінарному підході, котрий використовує спільні категорії та взаємодію різних наукових дисциплін. Міждисциплінарний підхід охоплює системний, аналітичний та культурологічний методи, що дозволяє обґрунтувати особливості формування національної ідентичності української молоді в конкретних історичних умовах.

Мета статті полягає в аналізі особливостей, змісту поняття національної ідентичності української молоді в умовах російсько-української війни, а також визначенні актуальних проблем щодо формування національної ідентичності молоді України та шляхів їх подолання.

Виклад основного матеріалу. Проблема формування національної ідентичності української молоді в умовах сучасної глобалізації, впливу полікультурності та на тлі повномасштабного вторгнення стає особливо актуальною.

З одного боку, сучасні українські науковці вказують на процес стирання культурних кордонів, котрий сприяє кращій комунікації молоді а також, знаходженню свого місця у соціокультурному просторі та здійсненню життєвого вибору [1]. З іншого боку, на шляху міжкультурної взаємодії зі зміною ціннісних орієнтирів виникають явища у формі зміни своєї культурної приналежності та національної ідентичності. Тому не дивно, що сучасні вчені спостерігають кризу національної і культурної ідентичності, котра впливає як на окремих осіб, так і на суспільство в цілому і має великий вплив на соціалізацію сучасної української молоді. Експерти зазначають, що, ймовірно, причинами кризи ідентичності молодих українців стали сучасні технології, ЗМІ, Інтернет, що справляють сильний негативний інформаційно-психологічний вплив на свідомість, еміграція через бойові дії, загострення соціально-політичної ситуації в країні, невизначеність пріоритетів та орієнтирів національного розвитку. Тому в умовах сьогодення перед державними інститутами постає питання щодо підтримання державних процесів стосовно формування національної ідентичності української молоді в умовах російсько-української війни.

Щодо розуміння самого поняття «національна ідентичність», то воно прийшло на зміну більш звичним у традиційних підходах поняттям «нація» та «національна самосвідомість». Дійсно, ідентичність стає «призмою, через яку можна розглядати, оцінювати і вивчати низку важливих особливостей сучасного життя».

Особливістю розвитку національної ідентичності в Україні на сучасному етапі є ідентифікація суспільства з огляду на українські цінності, надбання народу, сімейні традиції тощо. Водночас українська держава мусить розвивати національну ідентичність незалежно від політичної, культурної, релігійної і будь-якої іншої визначеності, адже наша держава повинна існувати за принципами демократії та неупередженості через віросповідання, колір шкіри, місце народження тощо.

Як слушно зауважив дослідник І. Дзюба, зараз об'єднувати людей можна хіба що довкола добробуту. На його думку, історично для України національною ідеєю було те, що Тарас Шевченко позначав як «Україна без холопа і пана» [6].

Експерти зазначають, що національна ідентичність, згідно з сучасними

науковими визначеннями, вважається природною, загальною і стійкою основою соціальності. Вона відрізняється від етнічної ідентичності тим, що базується на свідомому виборі і залежить від раціональних чинників, таких як усвідомлення суб'єктом ідентифікації історичних, громадянських та політичних цінностей, що є вторинними порівняно з тими цінностями, котрі складають основу етнічної ідентичності і зазвичай є сталими і незмінними.

Ю. Руденко у своєму монографічному дослідженні «Консолідаційна модель національної ідентичності: від теорії суверенітету до теорії політичної модернізації» стверджує, що формування національної ідентичності – це процес самовизначення людини і у реальних, і у символічних конструктах етнічного та національного простору [3, с. 9].

Ще однією позицією вчених щодо розуміння національної ідентичності є її формулювання, як однієї з форм соціальної ідентичності, а тому вивчення цього поняття передбачає аналіз культурної, соціальної та колективної пам'яті, дослідження конфліктів ролей, міжгрупових відносин, вивчення основних цінностей, стратегій акультурації, формування національної ідентичності та націй, а також процесів, що супроводжують соціальні зміни [4].

Так, П. П. Мовчан, досліджуючи зміст поняття національної ідентичності в теоретико-методологічному аспекті, виокремив такі форми національної ідентичності:

– *нормальна ідентичність*, коли образ свого народу сприймається як позитивний, із адекватним ставленням до культури, історії, природного патріотизму, з толерантною установкою на спілкування з іншими народами;

– *етноцентрична ідентичність* – некритична перевага якої-небудь національної групи і самоідентифікація індивіда з нею;

– *етнодомінуюча ідентичність*, що фіксує таке ставлення самосвідомості і поведінки людини, коли не тільки національна ідентичність стає першочерговою з-поміж інших видів ідентичностей (громадянин, матір, батько, студент тощо), але й досягнення цілей, інтересів народу починає сприйматися як домінуюча цінність;

– *етнічний фанатизм* – ідентичність, у якій абсолютне домінування національних інтересів і цілей, часто ірраціонально сприйнятих, супроводжується готовністю йти за них на будь-які жертви і дії;

– *етнічна індиферентність* – байдужість людей до проблем національності і міжетнічних стосунків, до цінностей свого та інших народів, люди вільні від норм і традицій, на їхню поведінку не впливає ні їхня власна національна приналежність, ні національність інших;

– *етнонігілізм* у формі космополітизму, що виступає запереченням національності та етнокультурних цінностей;

– *амбівалентна*, невиражена, а інколи «подвоєна» чи навіть «потроєна» ідентичність. Такий тип національної ідентичності достатньо поширений у національно змішаному середовищі [2, с. 106].

Вважаємо, що все ж формування національної ідентичності переважно забезпечується дотриманням принципів правової, демократичної, соціальної держави, що створює гідні для людини умови праці й життя, захищає основні права людини та громадянина.

Сьогодні в нашому суспільстві існує криза щодо формування національної ідентичності. Зокрема, питання стоїть гостро щодо молоді, адже внаслідок десятирічної війни, повномасштабного вторгнення велика частина української молоді емігрувала в різні куточки світу, що стало початком зміни у формуванні національної ідентичності. Тому для подолання цієї кризи в українському суспільстві необхідні довгострокові механізми та інструменти, що відтворюють національний ідентифікаційний модус.

Проаналізувавши поняття, особливості та загальнотеоретичні ознаки, визначимо інструменти процесу формування національної ідентичності в українському суспільстві, зокрема серед молоді:

– піднесення престижу та значущості українських традицій, української мови;

– створення внутрішньодержавних умов для позитивного сприйняття громадянами своєї нації, країни, держави;

– створення історичного портрета як визначального чинника для формування національної ідентичності;

- підвищення соціального статусу нації та країни у світі та його усвідомлення і сприйняття громадянами держави;
- залучення молоді до патріотичних заходів тощо.

У нашому розумінні українознавча компетентність є ключовим чинником для забезпечення безпеки українського народу. Вона виявляється у внутрішньому переконанні особистості у своїй національній самоідентифікації та її готовності поставитися до своєї нації та культурного спадку з повагою.

Це, по-перше, поглиблення демократичних засад формування української політичної нації, що забезпечить вільний розвиток не тільки українцям, а й усім етносам, які мешкають на теренах нашої країни. По-друге, формування національної держави на засадах верховенства права та реального гарантування прав і свобод людини та громадянина. По-третє, модернізація суспільства на засадах ринкової економіки, добробуту і благополуччя всіх його членів. Таким чином, цивілізаційний розвиток сучасної України передбачає взаємодію трьох консолідаційних процесів: національного, ціннісного, модернізаційного [5, с. 103].

Висновки. Отже, у зв'язку зі стрімкими змінами у сучасному світі, що супроводжуються процесами глобалізації, і війною виникає актуальна проблема формування національної ідентичності серед молоді України у всіх аспектах соціокультурного життя, таких як мова, ментальність, світогляд, норми поведінки і культурні цінності.

Здійснення ефективних заходів для формування національної та національно-культурної ідентичності в умовах війни передбачає: розширення використання української мови в комунікації; забезпечення доступу до об'єктивної інформації та сприяння розвитку критичного мислення; формування національної свідомості та самосвідомості; підтримка національної гідності та протидія дискримінації; проведення ефективних реформ; подолання ксенофобії та нетерпимості; забезпечення політичної рівності громадян України, відображеної у діючій системі прав і обов'язків, і підкреслення загальної громадянської культури та ідеології; виховання молоді на основі національних цінностей.

Список використаних джерел

1. Кузьо Т. Війна Путіна проти України. Революція, націоналізм і криміналітет / пер. з англ. А. Павлишина. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2018. 560 с.
2. Мовчан П. П. Зміст поняття «національна ідентичність»: теоретико- методологічний аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. Вип. № 17. С. 103–107.
3. Руденко Ю. Ю. Консолідаційна модель національної ідентичності: від теорії суверенітету до теорії політичної модернізації : монограф. Київ : «Видавництво Людмила», 2020. 364 с. URL: https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.12/Rydenko_monogragia1904.pdf.
4. Бех І. Д., Докукіна О. М., Федоренко С. Д., Шкільна І. М., Журба К. О. Формування в учнів основної школи національнокультурної ідентичності в контексті сучасних полікультурних впливів : посібник. Київ, 2019. 114 с.
5. Трощинський В. П., Скуратівський В. А., Ярош Н. П. та ін. Формування української ідентичності в умовах сучасних викликів: теоретичні і політичні аспекти : монограф. ; за заг. ред. В. П. Трощинського. Київ : НАДУ, 2018. 256 с.
6. Дзюба І. Чи усвідомлюємо ми українську культуру як цілісність? *Україна. Наука і культура*. 1988. Вип. 22. С. 315.

References

1. Kuzo, T. (2018) *Viina Putina proty Ukrainy. Revoliutsiia, natsionalizm i kryminalitet [Putin's war against Ukraine. Revolution, nationalism and criminality]* / per. z anhl. A. Pavlyshyna. Kyiv : DUKh I LITERA. 560 p. [in Ukr.].
2. Movchan, P. P. (2015) *Zmist poniattia «natsionalna identychnist»: teoretyko-metodolohichniy aspekt [Content of the concept of «national identity»: theoretical and methodological aspect]. Investytsii: praktyka ta dosvid. Issue № 17, pp. 103–107. [in Ukr.].*
3. Rudenko, Yu. Yu. (2020) *Konsolidatsiina model natsionalnoi identychnosti: vid teorii suverenitetu do teorii politychnoi modernizatsii [Consolidation model of national identity: from the theory of sovereignty to the theory of political modernization]* : monohraf. Kyiv : «Vydavnytstvo Liudmyla». 364 p. URL: https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.12/Rydenko_monogragia1904.pdf. [in Ukr.].
4. Bekh, I. D., Dokukina, O. M., Fedorenko, S. D., Shkilna, I. M., Zhurba, K. O. (2019)

Formuvannia v uchniv osnovnoi shkoly natsionalnokulturnoi identychnosti v konteksti suchasnykh polikulturnykh vplyviv [Formation of national and cultural identity in elementary school students in the context of modern multicultural influences] : posibnyk. Kyiv. 114 p. [in Ukr.].

5. Troshchynskyi, V. P., Skurativskyi, V. A., Yarosh, N. P. ta in. (2018) Formuvannia ukrainskoi identychnosti v umovakh suchasnykh vyklykiv: teoretychni i politychni aspekty [Formation of Ukrainian identity in the conditions of modern challenges: theoretical and political aspects] : monohraf. ; za zah. red. V. P. Troshchynskoho. Kyiv : NADU. 256 p. [in Ukr.].

6. Dziuba, I. (1988) Chy usvidomliuiemo my ukrainsku kulturu yak tsilisnist? [Are we aware of Ukrainian culture as a whole?]. *Ukraina. Nauka i kultura*. Issue 22, pp. 315. [in Ukr.].

Надійшла до редакції 12.12.2023

ABSTRACT

Karina Pisotska, Yelyzaveta Burmystrova. Peculiarities of the national identity of Ukrainian youth in the conditions of the russian-Ukrainian war. The article highlights the issue of the influence of the russian-Ukrainian war on the formation of the national identity of Ukrainian society.

The analysis of existing scientific research on the understanding of the concept of «national identity» was carried out. It has been established that the concept of «national identity» is a modern term that has replaced the concepts more familiar in traditional approaches: «nation» and «national self-awareness».

It was determined that a feature of the development of national identity in Ukraine at the current stage is the identification of society based on Ukrainian values, national heritage, family traditions, etc. It has been found that today there is a crisis in society regarding the formation of «national identity», which especially concerns young people. It is also determined that the crisis is caused by a ten-year war, a full-scale invasion, as a result of which a large part of Ukrainian youth emigrated to different parts of the world, which was the beginning of a change in the formation of national identity. In order to overcome the crisis in Ukrainian society, it is proposed to introduce long-term mechanisms and tools that will reproduce the national identification mode, for example, raising the prestige and significance of Ukrainian traditions, the Ukrainian language, creating internal conditions for positive perception by citizens of their nation, country, state, «building a historical portrait», as a determining factor for the formation of national identity, raising the social status of the nation and the country in the world and its awareness and perception by the citizens of the state, the involvement of youth in patriotic activities, etc. It was established that the most favorable conditions for the formation of national identity are provided by the observance of the principles of a legal, democratic, social state, which creates dignified working and living conditions for a person, protects the basic rights of a person and a citizen.

Keywords: national identity, youth, war, patriotism, socio-cultural factors, educational institutions, self-awareness.